

УДК 351.74:378.11

Д.О. ПОШТАРУК, канд. юрид. наук,
Кримський факультет Одеського державного
університету внутрішніх справ

ВДОСКОНАЛЕННЯ ЧИННОГО ПОЛОЖЕННЯ ПРО ВИЩІ НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ МВС

Ключові слова: МВС України, вищий навчальний заклад, положення, Програма зміцнення кадрового потенціалу, вдосконалення

Сучасні політичні, соціально-економічні та інтеграційні процеси, а також реформування системи правоохоронних органів, які останніми роками відбуваються на території України, неодмінно торкаються і системи вищої освіти, в якій вищі навчальні заклади МВС України посідають особливе місце. Зазначені відомчі заклади, на відміну від багатьох інших цивільних вишів, не просто забезпечують процес теоретичного навчання фахівців, а щоденно здійснюють кропітку роботу з практичної підготовки правоохоронців, які в недалекому майбутньому визначатимуть «обличчя» системи МВС України та забезпечуватимуть ефективну роботи всіх її органів, підрозділів та установ.

На жаль, протиправні вчинки окремих працівників органів внутрішніх справ, які дискредитують почесне звання правоохоронця та останнім часом набувають широкого розголосення завдяки окремим політичним силам та засобам масової інформації, ганьблять всю систему МВС України, спотворюють її позитивний імідж в очах суспільства, над формуванням якого роками працювали тисячі професіоналів, щоденно ризикуючи своїм життям заради захисту прав і свобод людей, забезпечення громадського порядку, самовідданої боротьби зі злочинністю.

Зазначені реалії сьогодення пов'язані, крім іншого, з процесами гуманізації, де-

мократизації, посилення громадського контролю та ін., висувають підвищенні вимоги і до випускників вищих навчальних закладів, які займають важливе місце в системі МВС України. За таких умов виникає гостра необхідність проведення низки науково обґрунтованих заходів щодо вдосконалення системи міліцейських вишів та покращення нормативно-правового забезпечення їхньої діяльності.

Проблеми організації системи вищої освіти, управління вищими навчальними закладами та вдосконалення окремих напрямків забезпечення діяльності вишів не раз ставали предметом наукових пошуків вітчизняних та зарубіжних вчених у галузях філософії, загальної теорії держави і права, теорії управління, адміністративного та цивільного права, теорії інформації, кібернетики, документознавства, зокрема: В.Б. Авер'янова, С.С. Алексеєва, А.П. Альохіна, В.К. Андрєєва, Ю.П. Битяка, С.Н. Братуся, Є.В. Богданова, С.Є. Віцина, В.П. Грибачова, К.Х. Калмикова, І.Г. Кириченко, Л.В. Ковалюк, Ю.М. Козлова, А.Г. Кокорева, В.К. Колпакова, А.Т. Комзюка, В.М. Кудрявцева, А.М. Сокової, Є.А. Степанова, Л.І. Спіридонова, Є.А. Суханова, М.М. Тищенко, Г.І. Чернетка, Г.В. Щокіна та ін.

Безпосередньо проблемам організації діяльності вищих навчальних закладів у системі Міністерства внутрішніх справ України присвячували свої наукові праці М.І. Ануфрієв, О.М. Бандурка, В.М. Кульчицький, В.В. Науменко, О.В. Червякова, О.Н. Ярмиш, тощо. Проте, в діяльності вищих закладів освіти системи МВС на сьогодні залишається багато неопрацьованого, є свої недоліки й «вузькі» місця. Багато проблем реформування та функціонування зазначених закладів чекають на своїх дослідників. Нездарма саме роботі вищих закладів освіти МВС України приділено багато уваги у Програмі зміцнення кадрового потенціалу МВС, дія якої розрахована на 2012–2016 рр. [1].

Саме тому, через призму завдань, що стоять перед системою міліцейської вищої освіти у зазначеній вищій Програмі, у цій статті нами будуть запропоновані конкретні напрямки вдосконалення чинного Положення про вищі навчальні заклади МВС, затвердженого наказом МВС України від 14.02.2008 р. № 62, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 11.03.2008 р. за № 193/14884 (далі – Положення) [1]. Серед іншого зосередимо увагу на такому:

1. Пунктом 3.6 Положення передбачено, що до складу ВНЗ можуть входити філії (інститути, факультети) як їх структурні, територіально відокремлені підрозділи, які самостійно здійснюють навчальну, методичну, виховну та науково-дослідну роботу за окремими напрямками (спеціальностями) підготовки або освітньо-кваліфікаційними рівнями. Структурні підрозділи можуть мати окремі права юридичної особи.

Вважаємо, що зазначена норма потребує подальшої конкретизації з метою чіткої правової регламентації меж, порядку та способу самостійного здійснення територіально відокремленими структурними підрозділами перелічених напрямів роботи. Крім того, загальна норма про те, що «структурні підрозділи можуть мати окремі права юридичної особи» має бути деталізована в цьому Положенні або в окремому підзаконному нормативно-правовому акті.

2. Розвиваючи думки, висловлені в попередньому пункті, зупинимо свою увагу також на діяльності Вченої ради ВНЗ МВС України, яка, відповідно до п.4.6 Положення, є колегіальним органом ВНЗ МВС України третього або четвертого рівня акредитації. Компетенція Вченої ради, членство в ній, прийняття рішень і їх реалізація визначаються вимогами чинного законодавства та статутом ВНЗ.

Компетенція Вченої ради вищого навчального закладу визначена у ч.1 ст.34

Закону України «Про вищу освіту». Одночасно у ч.2 тієї ж статті передбачене створення Вченої ради і на факультеті вищого навчального закладу МВС України третього і четвертого рівнів акредитації [2], проте зазначена норма взагалі не знайшла місця та подальшої реалізації у чинному Положенні про вищі навчальні заклади МВС.

Одночасно аналіз наявної практики організації наукової та навчально-методичної роботи вказує на необхідність та доцільність функціонування самостійної вченої ради у територіально відокремлених факультетах, яка в межах законодавчо визначеної компетенції вирішувала б питання визначення загальних напрямів наукової діяльності факультету; ухвалення навчальних програм та навчальних планів; організації навчально-виховного процесу на факультеті.

Проте, необхідно вказати і на певні проблеми у правовій регламентації діяльності вчених рад факультетів ВНЗ МВС України третього та четвертого рівня акредитації. Так, закріплене за подібними вченими радами відповідно до ч.3 ст.34 Закону України «Про вищу освіту» право обрання на посаду таємним голосуванням асистентів, викладачів, старших викладачів, доцентів, декана [2] є, як показує практика прийому на роботу та звільнення з роботи науково-педагогічних працівників, формальним. А закріплена у Законі компетенція Вченої ради факультету щодо ухвалення фінансових плану і звіту факультету взагалі не видається такою, що підлягає реалізації через реальну відсутність у факультеті ВНЗ МВС України права щодо самостійного здійснення фінансово-господарської діяльності. З цього приводу знов актуальним постає питання щодо деталізації закріпленої у п.3.6 Положення норми про можливість структурних підрозділів ВНЗ МВС України мати окремі права юридичної особи, про що йшлося у п. 1 даної статті.

3. Згідно з абз.2 п.3.9 Положення у підрозділах (якими є курс, навчальна група (взвод), навчальне відділення) організується і проводиться навчальна та методична робота із строїової та загальновійськової підготовки, виховна робота з курсантами (слухачами).

У розглядуваній нормі, по-перше, жодним чином не визначені напрями роботи із студентами, а по-друге, напрями роботи із курсантами (слухачами) в підрозділах, як традиційно склалося у ВНЗ МВС України, не обмежуються лише строїовою та загальновійськовою підготовкою, що також має бути відображене в Положенні. Зокрема, серед напрямів роботи в підрозділах як з курсантами (слухачами), так і з студентами необхідно, як ми вважаємо, в обов'язковому порядку закріпити науково-дослідну, культурно-освітню та методичну роботу, а також здійснення зовнішніх зв'язків, що закріплено в ч.1 ст.44 Закону України «Про освіту» [3].

Крім того, в Положенні, як підзаконному нормативно-правовому акті, мають знайти місце й інші, у т.ч. притаманні суто вишам МВС України, напрями роботи з перемінним складом у структурних підрозділах. Наприклад, оволодіння навичками майбутньої спеціальності, психологічна підготовка, здійснення профорієнтаційних заходів, творчий розвиток особистості та ін.

На підтримку висунутих пропозицій маємо звернути увагу на розділ V Програми зміцнення кадрового потенціалу МВС на 2012–2016 роки, в якому з метою вдосконалення діяльності відомчих закладів освіти МВС України серед інших пунктів передбачено:

– розширення практики міжнародного стажування працівників МВС з метою вивчення та впровадження світового поліцейського досвіду в оперативно-службову діяльність та процес підготовки майбутніх фахівців органів внутрішніх справ (п.5.4);

– розроблення та запровадження новітніх організаційних форм зв'язку навчального процесу з практичною оперативно-службовою діяльністю, залучення найбільш досвідчених практичних працівників до навчально-виховного процесу ВНЗ МВС (п.5.5);

– впровадження практики проведення конференцій, круглих столів, конкурсів, зустрічей учнів загальноосвітніх навчальних закладів з працівниками територіальних органів внутрішніх справ і вищих навчальних закладів (п. 5.9);

– забезпечення належної діяльності у вищих навчальних закладах МВС юридичних клінік із залученням до роботи в них курсантів, студентів і слухачів (п.5.13) [1].

Крім того, з урахуванням п.4.6 зазначеної Програми, пропонуємо серед особливих напрямів роботи зі студентами юридичних факультетів ВНЗ МВС України закріпити їх залучення до участі в окремих заходах з охорони громадського порядку, а також здійснення цілеспрямованої роботи щодо їх професійної орієнтації для подальшої служби в органах внутрішніх справ, що неодмінно стане важливим та ефективним засобом вирішення питань укомплектування вакантних посад у різноманітних підрозділах внутрішніх справ.

4. На нашу думку, потребують чіткого визначення та доопрацювання окремі поняття, які застосовані в Положенні та стосуються осіб, які навчаються у ВНЗ МВС України. Безсумнівно, нормативним орієнтиром при цьому має виступати Закон України «Про вищу освіту», у ст.53 якого визначено коло осіб, які навчаються у вищих навчальних закладах (будь-яких): це студенти (слухачі), курсанти, екстерни, асистенти-стажисти, інтерни, клінічні ординатори, здобувачі, аспіранти (ад'юнкти) та докторанти [2].

Так, на законодавчому рівні поняття «аспірант» та «ад'юнкт» використані як

синонімічні, їх визначення у Законі України «Про вищу освіту» різняться лише за місцем навчання – аспірантура чи ад'юнктура. Відповідно маємо висловити свою позицію, що при визначенні поняття «аспірант» у п.6.1.3 Положення слово «ад'юнктура», як вбачається, є зайвим, адже аспіранти як цивільні особи навчаються саме в аспірантурі, а в ад'юнктурі навчаються ад'юнкти.

Зауважимо, що в якості тотожних у Законі України «Про вищу освіту» використані також поняття «студент» і «слухач». У той же час, в контексті вдосконалення нормативного забезпечення діяльності міліцейських вишів, зазначені поняття потребують чіткого визначення та розмежування. У зв'язку з цим пропонуємо закріпити статус «слухача» не тільки за особами середнього та старшого начальницького складу ОВС (офіцерами внутрішніх військ), які навчаються у ВНЗ МВС України, а й за особами рядового та молодшого начальницького складу, які навчаються за заочною формою (п.6.1.4 Положення).

У ст.53 Закону України «Про вищу освіту» законодавець визначив поняття «курсант» як особу, яка в установленому порядку зарахована до військового вищого навчального закладу і навчається з метою здобуття певних освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівнів. Звичайно, розглядуване поняття є узагальненим, адже статус курсанта надається не тільки особам, які навчаються у військових вищих навчальних закладах, але й у відомчих ВНЗ Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій та ін. Саме тому, з метою відмежування понять «курсант» та «слухач», пропонуємо закріпити в Положенні правову норму про те, що статус «курсант» має надаватися особам рядового та молодшого начальницького складу ОВС (військовослужбовцям, які не мають звань

офіцерів), які навчаються у ВНЗ МВС України за денною формою.

На підтвердження такої позиції маємо зазначити, що поняття «курсант» розуміється ще як посада перемінного складу в штатній структурі ВНЗ МВС України, право призначення на яку має ректор (начальник) ВНЗ згідно з п.6.15 Положення [4]. В той же час особи рядового та молодшого начальницького складу ОВС (військовослужбовці, які не мають звань офіцерів), які навчаються у ВНЗ МВС України за заочною формою, займають відповідні штатні посади в тих органах і підрозділах внутрішніх справ (внутрішніх військ МВС України), де вони проходять службу, через що їх призначення на посаду курсанта ВНЗ МВС України є неможливим.

Крім зазначено вище, маємо вказати на наявну нормативну прогалину в досліджуваному нами Положенні, згідно з п.6.1 якого до перемінного складу належать особи, які навчаються у ВНЗ МВС України та за своїм статусом поділяються на докторантів, ад'юнктів, аспірантів, слухачів, курсантів, студентів. У той же час загальновідомо, що міліцейські виші активно займаються науково-дослідною роботою та здійснюють підготовку наукових кадрів, у т.ч. без відриву останніх від основного місця роботи (служби). Мова в даному випадку йде не тільки про аспірантів (ад'юнктів) заочної форми навчання, але й про здобувачів, якими, відповідно до ч.8 ст.53 Закону України «Про вищу освіту», є особи, які прикріплені до аспірантури або докторантури вищого навчального закладу або наукової установи і готують дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата наук без навчання в аспірантурі, або особи, які мають науковий ступінь кандидата наук і готують дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора наук без перебування в докторантурі.

Таким чином, не викликає сумнівів не-

обхідність доповнення п.6.1 Положення, (наприклад, після слова «аспірантів») словом «здобувачів» з подальшим визначенням зазначеного поняття з урахуванням специфіки організації навчального процесу у ВНЗ МВС України.

Наприкінці хотіли би зауважити, що крім запропонованих позицій чинне Положення про вищі навчальні заклади МВС, на наше переконання, потребує більш докорінних змін, які тісно взаємопов'язані із загальним процесом реформування вищої освіти взагалі та організації діяльності вищих навчальних закладів МВС України – зокрема.

Насамперед ці зміни пов'язані з реформуванням системи та чіткою регламентацією діяльності з надання освітніх послуг вищими навчальними закладами МВС України, до яких сьогодні, відповідно до п.1.4 Положення, належать навчальні заклади таких типів: університети, академії, інститути, коледжі, училища. На теперішній час багато питань як серед вчених-теоретиків і практичних працівників, так і в керівництва МВС України викликає діяльність існуючих училищ професійної підготовки працівників міліції, які на сьогодні не є самостійними навчальними закладами, входять до штатної структури відповідних ГУМВС-УМВС, хоча фактично займаються наданням освітніх послуг у сфері професійної освіти.

Більше того, училища професійної підготовки працівників міліції разом із навчальними центрами підготовки працівників ОВС згідно з п.2.7 Положення з організації професійної підготовки осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України віднесені до підрозділів професійної підготовки наряду з вищими навчальними закладами МВС [5]. Усвідомлюючи необхідність посилення якісного складу органів внутрішніх справ, забезпечення високого рівня професійної підготовки працівників ОВС, а також з метою удосконалення відповід-

ної нормативно-правової бази з питань діяльності ВНЗ МВС України з урахуванням суттєвих змін в законодавстві України, що відбулися та продовжують мати місце, керівництво МВС України у Програмі зміцнення кадрового потенціалу МВС на 2012–2016 роки серед нормативно-правових актів, які потребують приведення у відповідність до вимог законодавства, визначило відомчі акти «Про училища професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ України» та «Про навчальні центри підготовки працівників органів внутрішніх справ України» [1, с.4].

З цією позицією не можна не погодитись, проте визначення напрямів вдосконалення організаційного та нормативно-правового забезпечення училищ професійної підготовки працівників міліції, що функціонують в системі МВС України, виходить за рамки даної статті та має стати предметом окремого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рішення колегії МВС України «Програма зміцнення кадрового потенціалу МВС на 2012-2016 роки» : від 05.07.2012 р., № 18 км/3. – К. : МВС України, 2012. – 16 с.
2. Закон України «Про вищу освіту» : від 17.01.2002 р., № 2984–III // ВВР України. – 2002. – № 20. – Ст. 134.
3. Закон України «Про освіту» : від 23.05.1991 р., № 1060–XII // ВВР УРСР. – 1991. – № 34. – Ст. 451.
4. Наказ МВС України «Про затвердження Положення про вищі навчальні заклади МВС» : від 14.02.2008 р., № 62 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 21. – Ст. 615.
5. Наказ МВС України «Про затвердження Положення з організації професійної підготовки осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України» : від

13.04.2012 р., № 318 // Офіційний вісник | України. – 2012. – № 38. – Ст. 1430.

Поштарук Д. О. Вдосконалення чинного Положення про вищі навчальні заклади МВС / Д. О. Поштарук // Форум права. – 2013. – № 2. – С. 463–468 [Електронний ресурс].

Досліджені існуючі недоліки та прогалини в Положенні про вищі навчальні заклади МВС. На підставі аналізу чинного законодавства, накопиченого практичного досвіду та через призму завдань, що стоять перед міліцейськими вищими навчальними закладами відповідно до Програми зміцнення кадрового потенціалу МВС на 2012–2016 роки, внесені конкретні пропозиції щодо вдосконалення розглядуваного нормативно-правового акта.

***

Поштарук Д.А. Усовершенствования действующего Положения о высших учебных заведениях МВД

Исследованы существующие недостатки и пробелы в Положении о высших учебных заведениях МВД. На основе анализа действующего законодательства, накопленного практического опыта и через призму задач, стоящих перед милицейскими ВУЗами в соответствии с Программой укрепления кадрового потенциала МВД на 2012–2016 годы, внесены конкретные предложения по совершенствованию рассматриваемого правового акта.

***

Poshtaruk D.O. Refining the Existing Regulation about Institutions of Higher Education of MIA

The existing limitations and gaps in the Regulation about institutions of higher education were examined. Specific proposals about refining of the considerable legal act were included on the basis of the analyses of the current legislation, practical experience in challenges facing institutions of higher education of the militia according to the Staff capacity program of the Ministry of Internal Affairs in 2012–2016.

Форум права